NIEDERSÄCHSISCHE STAATS- UND UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK GÖTTINGEN

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369547365

PURL: http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369547365|LOG_0114

OPAC: http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.
Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.
Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT SECUNDUM.

Angræcum album duplex. Angrec poeti.

Secunda & tertia Angræci ſpecies eſt alba major & minor, utræque a præcedenti quoad flores maxime differentes.

Primo. *Angræcum album majus*, convolvulacea fere planta eſt, primo enim multis & longis radicibus ſeſe circumvolvit circa arborum truncos, tanquam chordulæ eſſent, quæ exterius ſordide albent, interne virent & lento nervo gaudent, ſub planta intricatam formantes congeriem, quæ aliquando laxe dependet, & tam incompta eſt quam in ulla planta, folia faſciculata tria quatuorve ſimul proveniunt ſine burſis, excepto quod inferior caulis parum ventricoſus ſit & ſtriatus.

Exterius ſeu maximum folium duodecim ac ſexdecim pollices longum eſt, tres quatuorve digitos latum, craſſum, ac firmum, ac fere nervis deſtitutum, excepto quod in medio ſulcatum ſit, ſuperius rotunde deſinens, ſique adcurate adtendatur, ſuperior apex ſemper bifidus eſt, cujus unus angulus longior eſt, qui character eſt cunctorum Angræcorum, ſed in prima ſpecie non adeo notabilis quam in cunctis ſubſequentibus, ubi clarior eſt. Ex intricata radicum congerie juxta folia peculiaris excreſcit caulis, obſcure fuſcis lineis notatus, craſſitie pennæ, rotundus, lignoſus, ac foliis deſtitutus, ſuperius in quoſdam laterales ramulos ſeſe dividens, qui in amplos articulos diſtincti ſunt, & in quorum ſumma parte flores progerminant, multo rariores numero, & majores quam in prima ſpecie, peculiarem quoque habent formam, quæ difficilis deſcriptu & difficilior delineatu eſt, ac viciſſim ſupra ſeſe invicem locantur, quivis peculiari alba baſi.

Compoſitus autem hic flos eſt ex quinque exterioribus petalis, flaccidis, & penitus albis, quorum bina lateralia maxima ſunt, intra hæc altera conſpicitur congeries trium minorum petalorum itidem alborum, formam habentes cochleæ ſeu calceoli, bina enim inferiora convoluta ſunt in circulo.

Supremum petalum paulo magis ſeſe elevat, & ad oras binas longas gerit barbas inſtar myſtacum inflexas. In centro hujus circuli alterum craſſum adparet petalum, quod piſtillum eſt bifidum, ex luteo & purpureo colore diſtinctum, ſic quoque circulus iſte non directe in centro locatur floris, ſed ad unam inclinat partem, in ipſo autem floris centro album locatur germen, ex quo circulus oritur, in illo bina flava inveniuntur grana ſemen mentientia.

Lutea iſta granula per album iſtud germen transparent & binos referunt oculos, ac caput repræſentant, Cicadæ, flos porro inodorus eſt.

Fructus eſt ex rotundo ſtriata ſiliqua, ultra tres pollices longa, ac digitum craſſa, ſex protuberantibus coſtis donata, in quibuſdam vero plantis hi fructus magis trigoni ſunt quam hexagoni, & in tres quoque dehiſcunt partes, quarum quævis pollicem lata eſt, prope apicem connexa. Interna farina pallide flava eſt, & decidit, ſed filamentis lateralibus adhærent granula quædam alba, quæ ſi comprimantur, lympham emittunt. Octobri ac ſubſequentibus conſpiciuntur menſibus.

Hæc ſpecies varietatem quandam habet, cujus flos eandem quidem habet formam, interne albus, ſed externe ex læte purpureo colore ſplendens. Altera etiam ejus eſt varietas, cujus flos quinque extenſa gerit petala, quorum bina lateralia latiſſima ſunt, alba penitus, excepto quod internum germen ſit luteum.

Nomen. Latine *Angræcum album majus*; Malaice *Angrec poeti beſaar*, & *Bombo terbang*; Belgice *Vliegende Duive*; Baleyice *Angrec colan*, h. e. *Mas*, quum præcedens femina habetur, Amboinenſibus nullum huc uſque obtinuit nomen, ſed in Lœhœa vocatur *Wanlecu*.

Locus. In craſſis itidem ſed curtis creſcit arboribus, quæ muſco obductæ ſunt, uti in Kinar & Mangis, quas tanquam funis adſcendit, & e quibus intricate dependit. Nullus ejus huc uſque innotuit uſus.

Secundo. *Angræcum album minus* caules quoque gerit quatuor & quinque pedes longos, quorum multi ex una oriuntur radice, quæ muſcoſa eſt, & tanquam emplaſtrum vetuſtis incumbit arboribus, multiſque fibrillis circa eas nectitur. Cau-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het dubbelvoudige witte Angrek.

DE *tweede en derde zoorte van Angrec zyn de witte, beſtaande in groot en klein; beide van 't voorgaande in bloemen merkelyk verſchillende.*

I. Angræcum album majus *is ſchier het zelfde gewas, want het ſlingert vooreerſt met veele en lange wortelen, als choordelen rondom de ſtammen der bomen, buiten vuil-wit; binnen groen, met een taaje zenuwe, onder de planten een verwerden klomp makende, die zomtyds los hangt, en zoo wild als ik aan geen andere plante gezien heb, de bladeren komen ook drie en vier in bosjes by malkander, zonder beurzen, behalven den onderſten ſteel, die wat buikagtig, en geſtreept is.*

Het buitenſte of grootſte blad is twaalf en ſestien duimen lang, drie en vier vingeren breed, mede dik, en ſtyf, ſchier zonder zenuwen, behalven in de midden gegeut, van vooren lopen ze rond toe, en als men'er nauw op let, zoo is de voorſte ſpits altyd in tweën gekloven, waar van de eene hoek langer is, een kenteeken van alles Angreks. Aan de eerſte zoorte zoo kennelyk niet, maar aan alle de volgende klaar te zien, uit den verwerden klomp der wortelen bezyden de bladeren komt ook een byzonderen ſteel op, met donkerbruine linien geſpikkelt, in de dikte van een ſchaft, rond, houtagtig, en mede ongeblad, die zig boven in eenige zydetakken verdeelt, alle met wyde leden, aan wiens uiterſte de bloemen voortkomen, veel weiniger in 't getal, en grooter dan aan de eerſte zoorte, zy hebben ook een vreemd fatzoen, dat moeilyk te beſchryven, en nog moeielyker af te teekenen is, zy ſtaan egter met beurten boven malkander, ieder op een byzondere witte voet.

De bloem is gemaakt van vyf uitwendige bladeren, ſlap, en ſpier-wit, waar van de twee ter zyden de grootſte zyn, binnen deze ziet men een andere vergadering van drie mede witte blaadjes, de gedaante van een Zeeboorn, of van een Schoenke eenigzints uitmakende, want de twee onderſte zyn t'zamen gebogen in een cirkel.

Het bovenſte blaadje verheft zig wat meer, en heeft aan zyn einden twee lange baarden, die gekruld ſtaan als knevels. In de midden van deze cirkel ziet men een ander dik blaadje, als een pilaartje zig in twee hoofdekens verdelende, met geel en purper geſchildert, zoo ſtaat ook den cirkel niet regt in de midden van de bloem, maar helt na de eene zyde, regt in de midden van de bloem ſtaat een wit heuvelke, waar uit den cirkel ontſpringt, in 't zelve vindt men twee geele korrels, als of het zaad wilde zyn.

Deze geele korrels ſchynen door dat witte heuveltje als twee oogen, en verbeelden het hoofd van een Sprinkhaan, voorts is ze zonder reuk.

De vrugt is een uit den ronden geſtreepte houwen, ruim drie duimen lang, en een vinger dik, met ſes uitſteekende ribben, dog aan zommige werden deze vrugten meer driekantig, dan ſeskantig, en ſplyten ook in drie deelen open, ieder een duim breed, by de ſpits aan malkanderen hangende. Het binnenſte meel is bleek-geel, en valt daar uit, maar aan de zydedraden blyven eenige witte korrels hangen, en als men ze drukt, komt 'er water uit. Men vindt ze in October *en de volgende maanden.*

Deze zoorte heeft nog een verandering, daar de bloem wel van dezelve fatzoen is, binnen wit, maar buiten met een ligten purper ſchynende. Item nog een ander verandering, waar aan de bloem uit vyf uitgeſpreide blaadjes beſtaat, waar van de twee aan de zyde zeer breed zyn, allegaar wit, behalven dat het binnenſte heuveltje geel is.

Naam. *In 't Latyn* Angræcum album majus; *in 't Maleits* Angrec Poeti beſaar; *en* Bombo terbang; *in 't Duits* vliegende Duive; *in 't Baleits* Angrec colan; *dat is het* manneken; *om dat ze het voor 't wyfken houden, by de Amboineſen heeft het nog geen naam, maar op Loehoe hiet het* Wanlecu.

Plaats. *Het waſt mede op dikke dog korte bomen, en die mosagtig zyn, gelyk aan Kinar en Mangas-bomen, daar het als een zeel op loopt, en zeer verwert, geen gebruik hier van is tot nog toe bekent.*

II. Angræcum album minus *heeft ook ſteelen, vier en vyf voeten lang, waar van veele uit eene wortel ſtaan, dewelke mosagtig is, en als een pleiſter tegens de oude bomen aanzit, en met veele vazelingen daarom ſlingert.*

 Den

Caulis ſubtus multifidus eſt, primo enim eſt fruſtulum binos pollices longum, pennam craſſum, dein venter ſubſequitur, tres, quatuorve pollices longus, ac digitum craſſus, octo dorſis longitudinalibus ſtriatus, & transverſaliter binis tribusve articulis, ubi hic venter ſemper tenuior eſt, externe fuſcus. Caulis denuo gracileſcit ac rotundus eſt, ac tot pollices longus, folia dein ſubſequuntur alternata, ſeu viciſſim ordine ſibi oppoſita, ſine alis, craſſiſſima & firma, quatuor pollices longa, ſeſqui lata, ſuperne parum bifidia, in medio obſcurum gerentia ſulcum, ſuperiora autem dimidio minora ſunt, ſaporis aciduli.

Reliqua caulis pars ad binorum pedum longitudinem nuda eſt, & in obſcuros articulos diſtincta, atque in vertice binos tresve alios gerit cauliculos, quorum quivis binos tresve profert flores, multo minores quam in præcedenti, primo penitus albos, ſed qui dein flaveſcunt, ex quinque conſtantes petalis, quorum quatuor ad dimidium extenſa ſunt, quintum ad oppoſitam locatur partem, ac caſſidem format, quæ binas gerit lamellas introrſum flexas inſtar calicis, ſuperiores oræ fimbriatæ ſunt, & extrorſum flexæ, externe flos albet, interne paucis purpureis lineis diſtinctus, ac loco germinis dorſum medium protuberat, quod luteum & mucoſum eſt. Cuncta quinque petala inferius concurrunt, & acutum formant ſacculum inſtar florum Delphinii, ita ut petiolus ad latus inmittatur. Odor debilis eſt.

Fructus digiti articulum longus eſt, & pennam craſſus, trigonus, ac quodvis latus tres gerit coſtas, interne repletus medulla lutea inſtar prioris. Ex radice variæ excreſcunt burſulæ ſtriatæ uti in præcedente, tempore caules emittentes. In vetuſtis & putridis creſcit arboribus, quæ in ventoſis collibus locatæ ſunt, & deciduæ circa ſilvas *Caju poeti*.

Non directe arborum ramis inſidet, ſed ad latera adglutinata quaſi eſt hæc planta, & caulibus quinque vel ſex pollices longis, transverſaliter ex arbore ad dimidium dependit, radix aliam paraſytam profert plantam, quæ quosdam præcedentis villos inveſtit, formam gerens corniculati vermis vel erucæ, herbacea, fragilis, & fatui ſaporis inſtar Polypodii. Primo progerminantes caules aliquando convoluti ſunt, & quaſi duplicati, apices deorſum flexos gerentes.

Nomen. Latine *Angræcum album minus*; Malaice *Angrec poeti kitsjil*, & *Angrec Caſſian*, h. e. *Angrec pauperum*, ob vilem ejus formam, quod nomen majori etiam datur. Belgice *Beurſjens angrec*, h. e. *Angrec burſale* vocari poſſet ob floris formam.

Locus. In arboribus ſilveſtribus quoque creſcit inſtar majoris, ſed non tam copioſum eſt, in vetuſtis putridis & deciduis itidem reperitur arboribus, ſed utræque ſpecies haud facile transplantari poſſunt, quum radices nimis duræ, ac nimis ample diſperſæ ſint.

Hæc minor ſpecies aliam porro habet varietatem, cum *Daun ſœbat* mixtam habens formam. Tenuem enim gerit procumbentem caulem, deorſum ex nodis quædam fila demittentem, quibus ſeſe figit, ac ſurſum alios quosdam emittit caules non ventricoſos, & ad aliquam partem nudos, dein ex iis proveniunt quatuor, quinque, vel ſex craſſa firmaque foliola, paulo minora ſupra deſcriptis, caulis ad pedis longitudinem porro procedit culmi craſſitie ad verticem, quum unum alterumve profert florem, præcedenti ſimilem, ac quodammodo odoratum.

Tabula Quadrageſima tertia

Angræcum exhibet *album majus.*

Tabula Quadrageſima quarta

Ad Figuram primam *Angræcum* exhibet *album minus*, quod eſt Pennangu Maravara *H. Malab. part.* 12 *Tab.* 3.
Figura ſecunda *Angræcum* denotat *rubrum* ſequenti Capite deſcriptum.

CAPUT

De ſteel is van onderen op verſcheide maal gedeelt, eerſtelyk een ſtukje van twee duimen lang, een ſchaft dik, daar na volgt een buik, drie en vier duimen lang, een vinger dik, met agt ruggen in de lengte geſtreept, en over dwers met drie of twee leden, daar dezen buik t'elkens wat dunder is, van buiten bruinagtig. Dan werd den ſteel weder dun, en rond, ook zoo veel duimen lang, daar op volgen de bladeren, verwiſſelt in ryën tegen malkanderen, en zonder ſteelen, zeer dik en ſtyf, en vier duimen lang, anderhalve breed, aan het bovenſte ſpitsje een weinig gekloven, en een donkere geut in de midden, dog de bovenſte zyn de helft kleinder, van ſmaak zuuragtig.

De reſterende ſteel van twee voet lang, is kaal, en in donkere leden verdeeld, en op zyn top in twee of drie andere ſteeltjes, waar van ieder maar twee of drie bloemen draagt, die veel kleinder zyn dan aan 't voorgaande, in 't eerſte gants wit, daar na werden ze geelagtig, gemaakt van vyf blaadjes, waar van de vier aan de eene helft uitgebreid ſtaan, het vyfde ſtaat aan de andere zyde, en formeert het helmken, hebbende twee lappen, die inwaarts gebogen zyn als een kelkje, zyn bovenſte kanten zyn gefronſt, en uitwaarts gebogen. Van buiten is het ook wit, binnen met weinige purpere linien, en in plaats van 't pilaartje built de middelrugge uit, die geel en ſmeerig is. Alle vyf loopen ze beneden te zamen, en maken een ſpits zakſken gelyk ridderſporen, zoo dat den ſteel ter zyden werd ingelaten, De reuk is ſlap.

De vrugt is een lid van een vinger lang, en een ſchaft dik, driezydig, en ieder zyde heeft drie ribben, van binnen uitgevuld met een geel merg, gelyk de voorgaande. Uit de wortel komen nog verſcheide kleine beurſjes, geſtreept als vooren, en met 'er tyd hunne ſteelen voortbrengende. Het waſt op oude en verrotte bomen, die op lugtige heuvelen ſtaan, en omgevallen zyn, omtrent de boſſen van Caju poeti.

Het zit niet regt op de takken van de bomen, maar als ter zyden aangeplakt, en met zyn ſteelen, die vyf en ſes duimen lang zyn, dwers uit den boom, en half afhangende, de wortel heeft nog een vreemd bygewas, 't welk zommige lokken van dezelven bekleet, in de gedaante van een gehoornde Worm, of Ruspe, kruidagtig, bros, laf van ſmaak als Polypodium. De eerſte uitkomende ſteelen zyn zomtyds zamen gevouwen als dubbelt, met de ſpits neerwaarts gebogen.

Naam. *In 't Latyn* Angræcum album minus; *in 't Maleits* Angrec poeti kitsjil; *en* Angrec caſſian; *dat is*, Arm angrek, *wegens zyne ſlegte gedaante, welke naam de groote zoorte ook gegeven wert. Men zoude het in 't Duits* Beurſjes angrec *mogen noemen, na de gedaante van de bloem.*

Plaats. *Het waſt mede op wilde bomen, gelyk het groote, dog werd zoo veel niet gevonden, men vindt het ook op oude verrotte en omgevallene bomen, maar geen van beiden laat zig wel verplanten, om dat de wortelen te hard, en te verre uit geſpreid zyn.*

Deze kleine zoorte heeft nog een verandering, makende met Daun ſoebat *een gemengde fatzoen. Want het heeft een dunne liggende ſteel neerwaarts, uit de leden eenige draaden zendende, daar mede het zig vaſt maakt, en opwaarts verſcheide andere ſteelen zonder buiken, een ſtukweegs bloot, daar na vier vyf of ſes dikke ſtyve blaadjes, wat kleinder dan boven beſchreven, den ſteel loopt nog een voet lang, in de dikte van een ſtroohalm, op zyn top voort, brengende een of twee bloemen, de voorgaande gelyk, en eenigzints welriekende.*

De drie en Veertigſte Plaat

Vertoont het *groote witte Angrek.*

De vier en Veertigſte Plaat

Vertoont in de eerſte Figuur het *kleine witte Angrek*, het welk is de Pennangu Maravara van de *H. Malab.* 12. *deel Tab.* 3.
De tweede Figuur wyſt aan het *roode Angrek*, in het volgende Hoofdſtuk beſchreeven.

DERDE

Fig. 1.
Fig. 2.